

GRØNLANDSMINERALOGEN K. L. GIESECKE OG HANS DANSKE VENNER

Af dr. phil. *Axel Garboe*

En af de mange højst interessante personligheder og livsskæbner, man støder på under studiet af geologiens historie i Danmark, er pioneren indenfor udforskningen af den grønlandske mineralverden Karl Ludwig Giesecke (1761–1833), hvis usædvanlige levnedsløb grønlandsforskeren K. J. V. Steenstrup har udførligt skildret¹.

Giesecke blev født i Augsburg den 6. april 1761 som søn af skræddermester Johann Georg Metzler og fik ved dåben sin faders navn. Som Johann Georg Metzler studerede han i 1781 jura ved universitetet i Göttingen og Wien, men hørte også naturhistoriske forelæsninger. Uvist af hvilken grund var den unge student begyndt at kalde sig Karl Ludwig Metzler Giesecke, og som Karl Ludwig Giesecke blev han kendt i mineralogiens historie, selvom han selv afvekslende underskrev sig Metzler-Giesecke og kun: Giesecke. Således underskrev han den 13. august 1814 et brev til sin ven og frimurerbroder professor, fra 1808 Sjællands biskop, Frederik Münter (1761–1830)²: „Ihr aufrichtiger Freund Metzler Giesecke.“ Samme navn brugte han i et brev (1819) fra Augsburg til professor Gregers Wad i København³ og i henvendelsen (1818) til kong Frederik VI om „Grönlands Aufkommen“⁴.

Her skal ikke nærmere omtales, hvordan den unge Giesecke, der havde kunstneriske evner og en tid optrådte som skuespiller og skuespilforfatter i Wien under et 13-årigt ophold i denne by, blev en dygtig mineralkender. Men i 1804 var han i denne egenskab i Sverige og fik blandt andet til opgave at bestemme mineralerne i en til universitetet i Uppsala skænket samling. Han gjorde dette så tilfredsstillende, at han – samtidig med G. Cuvier – blev optaget som medlem af Videnskabernes Selskab i Uppsala⁵.

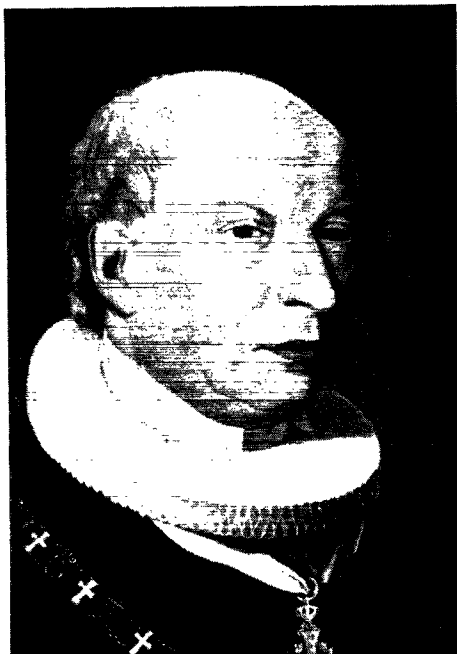
Giesecke, der var en udmærket mineralsamler, og som nu og da skaffede sig en indtægt ved at handle med mineraler, havde i september 1803 været i København med planer om indsamlingsrejser. Her havde han som frimurer fået forbindelse med professor theol. Fr. Münter, der den 14. oktober 1803 skrev i Gieseckes stambog (nu i Dublin) foruden sit navn et Horats-citat om trofast venskab („*Felices ter*

et amplius quos irrupta tenet copula“, Carmina 1, 13, 18)⁶. I efteråret 1804 vendte Giesecke tilbage fra Sverige til København og arbejdede videre med sine planer om mineralogiske indsamlingsrejser, først til Færøerne, siden til Grønland; han skrev sig nu kongelig preussisk „Bergrath“. Færøerne berejste Giesecke i august og september 1805 og foretog derefter mindre indsamlingsrejser til berømte norske mineralforekomster som Arendal og Kongsberg, hvorefter han den 19. april 1806 afsejlede fra København til Grønland (ankomst til Frederikshåb den 31. maj) på en forud planlagt og af det offentlige støttet „wissenschaftlicher Untersuchungsreise“, der mod al forventning skulle komme til at strække sig over 7 år og 4 måneder, idet krigsforholdene i Europa forhindrede hjemrejsen år efter år. Det siger sig selv, at dette var en stor tålmodighedsprøve for Giesecke, således som det kommer til orde i hans brev til Biskop Münter, dateret Tuapeitsiak (i Frederikshåbs distrikt) den 12. juni 1809: „Hochwürdiger Herr Bischoff! Verehrungswürdiger Freund! Und so verlässt abermals ein Schiff dies traurige Land, ohne dass ich es verlassen kann!...“⁷. Men disse vemodige tanker blev hurtigt skudt tilside, og Giesecke benyttede energisk sit lange ophold i Grønland til rejser og undersøgelser, der resulterede i store samlinger af mineraler, hvorefter flere nye for videnskaben. År efter år berejstes hele den da tilgængelige del af vestkysten, medens østkysten stort set måtte opgives. Giesecke anså det – som han den 26. november 1817⁸ skrev til biskop Münters søster, forfatterinden Frederikke („Friederike“) Brun⁹ (1765–1835), gift med den stærkt litterært interesserede forretningsmand, konferensraad Constantin Brun – for ganske udelukket at trænge frem fra vestkysten til østkysten over den „ungeheure Gletscher [indlandsisen], welcher das Land von Norden nach Süden durchzieht, und durchschneidet dasselbe so zu sagen in 2 Hälften.“ Om indlandsisens dimensioner havde Giesecke forøvrigt kun en svag og naturligvis urigtig forestilling; i det nævnte brev til Frederikke Brun skriver han, at „dieser Gletscher“ på mange steder antagelig havde en tykkelse på „mehr als 100 faden [favne]“.

At en så vågen iagttager som Giesecke naturligvis også måtte interessere sig for andet i Grønland end mineraler, er selvfølgelig. Det er velkendt, at han hjembragte etnografiske, zoologiske og botaniske samlinger, hvorefter en del gik til Wien. Hans dagbøger indeholder adskillige oplysninger om dyr og planter i Grønland, og i det foran nævnte brev (1817) til Frederikke Brun er Giesecke også lidt inde på botaniske og etnografiske spørgsmål. I brevet, der blev skrevet i anledning af Giesecke's aldrig fuldførte plan om at udgive et 3-binds værk med 50 tavler om sine rejser i Grønland, et værk, som „sees med Længsel imøde“¹⁰, udtaler Giesecke, at Grønland har ikke meget at byde botanikeren. „Kein Baum erhebt sich; die Zwergbirke, und die arktischen Weiden . . . kriechen mühsam, Schutz für Wind und Kälte suchend, zwischen zertrümmerten Steinmassen dahin“. Og så omtaler han, at „kun grønlæn-

K. L. Giesecke.

Fr. Münter.

derne“ spiser bladene og rødderne af den tykbladede *Rhodiola rosea* og knopperne („die Knoten“) af pileurten *Polygonum viviparum* samt blomster og blade af stenurten *Saxifraga oppositifolia*, medens europæerne ligesom grønlænderne spiser planterne *Oxalis*, *Cochlearia*, *Angelica* (Kvan) og forskellige bær.

Om grønlænderne skriver Giesecke i det nævnte brev til Frederikke Brun, at de på grund af det hårde klima ikke opnår nogen høj alder; „50 Jahre sind eine hohe Lebenszeit“. De tilhører den mongolske race. Kvinderne føder i gennemsnit kun 3–4 børn; „doch sie gebähren ungewöhnlich leicht“. De indfødtes hudfarve er gullig, deres hår er sort og stridt, „dersom de ikke har blandet sig med Europæer“. Hænder og fødder er små og veldannede, øjnene er begsorte og små, „aber scharfsehend“.

De syv vintre, Giesecke tilbragte i Grønland (3 i Godthåb, 3 i Godhavn og 1 i Umanaq), benyttedes til arbejde med dagbogsoptegnelserne, samlingerne og tilegnelsen af det danske sprog, som Giesecke lærte at bruge næsten fejlfrit, således som det fremgår af breve til mineralogen professor Gregers Wad i København. På nærmeste hold lærte Giesecke handelens embedsmænd og præsterne i Grønland at kende og sluttede et varigt venskab med flere af dem, ligesom han også med megen trofasthed gjorde sin indflydelse gældende til deres bedste, således når det gjaldt om at

skaffe hjemvendende grønlandsmissionærer et præsteembede i Danmark. Over denne side af Giesecke's personlighed og virksomhed falder der lidt lys ved de breve, han skrev til Biskop Münter. K. J.V. Steenstrup har benyttet forskellige detaljer af disse breve, da han skrev Giesecke's biografi. Men de indeholder adskilligt andet, som fortjener at kendes. I brevene er det ikke særlig naturforskeren Giesecke, der træder læseren imøde, men man får et tiltalende indtryk af Giesecke som menneske, hvorved det lidt stereotype og fjerne billede af ham som mineralogen bliver mere levende og nærværende trods afstanden i tid.

„Freundschaftlicher Umgang“, skriver Giesecke den 12. juni 1809 efter tre års ophold i Grønland til biskop Münter, „ist das einzige, was mich in diesem Lande, wo man möchte beynahe sagen, auch die Freundschaft zuweilen erfrieren könnte, frisch und warm erhalten kann. Und den hoffe ich im nächsten Winter zu Godthaab in der Gesellschaft des braven Inspektur Myhlenphorts und des würdigen Missionärs Wolf wieder zu geniessen“.

Marcus Nissen Myhlenphort (1759–1821)¹¹ var i 1802 avanceret til inspektør i Syd-Grønland. Han udfoldede en energisk virksomhed til gavn for de distrikter, der betroedes ham i årenes løb, ikke mindst for det på forskellig måde hjemsøgte Egedesminde, hvor han havde sit arbejde i ti år (1791–1801).

Niels Giessing Wolf (1779–1848)¹² kom i 1804 til Grønland som missionær ved Holstensborg og Sukkertoppen og fra 1807 tillige ved Godthåb, hvor han tog bolig og arbejdede, til han i 1811 på grund af svigtende helbred („min i en frygtelig grad tiltagende brystsyge“)¹³ så sig nødsaget til at vende hjem til Danmark. To år før havde han måttet lade sin hustru og deres to i Grønland fødte, syge småbørn rejse hjem; de nåede under mange lidelser over Norge til København. Giesecke bragte, da han den 20. september 1809 vendte tilbage til Godthåb „fra sin Sydrejse“ brev fra den bortdragende fru Wolf til hendes meget forståeligt dybt bekymrede mand.¹³

Midt i savnet af sine venner i Europa – „Gott weiss, wie es in dem nächsten Jahre gehen wird“, skriver Giesecke 12. juni 1809 til biskop Münter – og trykket af efterretninger om englændernes krigshandlinger – „Die Engländer, welche nach allem greifen“ – som ved deres bombardement af København havde berøvet Giesecke „die Früchte eines zehnjährigen Schweisses“, vender denne blikket bort fra sine egne byrder og tager fat på foreliggende opgaver, hvor han kan gøre en positiv indsats for sine grønlandske venner. Han meddeler i brevet biskoppen, at missionær Wolf's hustru med to børn har tiltrådt hjemreisen til Danmark, fordi både hun og børnene har lidt meget af skørbug. Drengen Karl var i 8 måneder „ganz kontrakt“. Også hendes mand, hvis bryst ikke tåler det strenge klima, ville gerne bryde op fra Grønland „und bey Menschen seyn“. „Was kann auch einem fühlenden Hausvater mehr am Herzen liegen, als mit den seinigen wieder vereinigt zu werden? Sie sind selbst Vater,“ skri-

ver Giesecke til biskoppen, „also genug hierüber!“ Desuden kan ingen mand, der ikke har formue, føre to husholdninger uden at ruineres, og her i landet (Grønland) lever man ikke så billigt, som man tror i Europa; „das habe ich, ungeachtet ich bey-nahe alles frey hatte, selbst erfahren.“ Og så fremdrager Giesecke alt, hvad der kan tale til fordel for Wolf. Han er „ein Mann von Talent“, som ville kunne gøre meget mere nytte i sit fædreland end ved at lære Pontoppidans „Katekismus forklaring“ („Pontoppidans Heilordnung“). Han har tilegnet sig det grønlandske sprog og vil også derved hjemme i Danmark kunne yde missionen væsentlige tjenester. Ganske vist, slutter Giesecke, „mich gehen die apostolischen Sachen hier im Lande nichts an“, og forsåvidt burde han måske ikke blande sig i denne sag; „aber ich spreche für die Sache der Menschheit, und appellire an Ihr gefühlvolles Herz, an das Herz eines Menschen, eines Freundes, eines Bruders. Sie können in dieser Sache viel, und in Ihrem nunmehrigen Kreise gewiss alles thun!“ Idet Giesecke betegner biskoppen som „broder“, sigter han til, at de som allerede nævnt begge var frimurere. Han undertegner sig „Ihr treuverbundester Ordensbruder Karl Ludwig Giesecke“, og føjer frimurertegnet, trekanten med tre prikker, til navnetrækket.

Hvad biskop Münter på Gieseckes opfordring har gjort for pastor Wolf, da han kom hjem fra Grønland skal lades usagt. Men efter at have slået sig igennem som hjælpepræst hos sin fader i Tingsted på Falster, blev Wolf i 1813 Grundtvigs afløser som sognepræst i Præstø, senere ved Vartov og Helligaandskirken i København, og hans „brystsygge“ må ikke have været så faretruende, som han frygtede i Grønland, hvor den ofte holdt ham sengeliggende. Wolf levede til den 16. oktober 1848, omend altid svagelig. I efteråret 1842 ramtes han af „et heftigt nerveslag“, der gentog sig og gjorde ham „ude af Stand til enhver Syssel . . . som Dødens indviede langsomme Offer maatte han, uden Helbredelsens Haab, tælle de savnfulde og smertefulde Timer, kun sukkende efter Forløsning“.¹⁴ Men i den årrække hjemme i Danmark, da Wolf stod i sin fulde kraft, var han en skattet og initiativrig præst, der „besøgte de Lidende, trøstede de Nedslagne og vendte sig ikke kold fra de Gamle“.¹⁴ Og således havde han også været i Grønland, hvor han på alle måder søgte at være grønlandernes ven; man forstår, at Giesecke og Wolf kunne blive venner. Den formodning, som Giesecke udtalte i sit brev (1809) til biskop Münter, at pastor Wolf også hjemme i Danmark ville kunne yde Grønlandsmissionen væsentlige tjenester, gik fuldtud i opfyldelse. Missionskollegiet benyttede i udstrakt grad hans kendskab til de grønlandske forhold, blandt andet i undervisningen af de vordende grønlandsmissionærer i det grønlandske sprog. I 1822 blev han lektor i grønlandsk sprog efter grønlandspræsten, zoologen Otto Fabricius, der forøvrigt havde været sproglærer for Wolf før udrejsen til Grønland. Et udtryk for den varme følelse, hvormed Wolf omfattede Grønland, møder man i den afhandling, han i 1816 fik trykt i „Videnska-

belige Forhandlinger ved Sjællands Stifts Landemode" (2. bd., S. 530 f.). Han kalder den „Om de nærværende Hindringer for det Grønlandske Missionsvæsens Fremme, og forslag til at afværge dem.“ Det ville føre for vidt at gå nærmere ind på denne højst læseværdige afhandling. Kun skal lige nævnes, at der heri fremsættes tanker, som ligger på linie med, hvad Giesecke skrev til biskop Münter både i 1807 og 1814 om de altfor vidtstrakte missionariater, de få missionærer, disses vanskelige kår, når de vendte tilbage til Danmark o. s. v.

Wolf var ikke den eneste ven iblandt grønlandsmissionærerne, hvis sag Giesecke tog sig af. Da han den 22. oktober 1813 kunne skrive til biskop Münter fra Leith i Skotland, at han nu endelig efter en syv-årig prøvelsens tid havde forladt Grønland, meddelte han ikke bare biskoppen, hvad hans fremtidige arbejdsplaner gik ud på, og nøjedes ikke med at sende en hjertelig forespørgsel til biskoppens hustrus helbred – som længe havde været svagt, en alvorlig periodisk sindslidelse, der lagde et tungt tryk over hjemmet – samt hjertelige hilsener til børnene og til fælles venner, men Giesecke benyttede lejligheden til at lægge et godt ord for sin „Freund und Reisegefährte“²² pastor Braëm (Bram), som i elleve år havde holdt ud i Grønland, „und also über seine Zeit gedient hat“. Eskil Braëm (1773–1815) var i 1802 rejst til Grønland som missionspræst med virkeområde i Jakobshavn og Umanaq. Om denne mand skrev Giesecke til biskop Münter (1813), at han med sandhed kunne bevidne, hvor meget godt han havde udrettet i Grønland, „da ich mich 4 Jahre im nördlichen Grönland in der Nähe seines Missionariats aufhielt“. Giesecke skriver, at han var overbevist om, at biskoppen ville gøre alt, hvad det var ham muligt, for denne mand og så hurtigt som muligt skaffe ham embede i Danmark, så meget mere som Braëm var gift og havde fire børn og lider meget under den voldsomme fordyrelse af levnedsmidlerne i Grønland, der er afhængig af forsyninger fra Europa.

Det gik nu ikke så hurtigt med at skaffe pastor Braëm et embede i Danmark, efter at han havde forladt Grønland. Men Giesecke glemte ham ikke. I 1814 var Giesecke i København for at afvikle sit økonomiske mellemværende med den grønlandske Handel og for at begynde fordelingen af sine mineralsamlinger til en række europæiske museer og universiteter. Naturligvis skænkede Giesecke blandt andet også en mineralsamling til universitetsmuseet på Nørregade i København, som bestyredes af professor mineralogiæ Gregers Wad, med hvem Giesecke stod på en ven-skabelig fod og som nævnt brevvekslede på dansk. Den karl, der bar Gieseckes mineraler til universitetsmuseet, fik i juni 1814 udbetalt 5 rigsdaler derfor³, en dengang ikke helt ubetydelig sum, der måske siger noget om, hvor tungt arbejde det var at transportere de grønlandske mineraler fra skibet til museet.

Midt i alt dette havde Giesecke stadig pastor Braëm i sine tanker; måske kan han også have truffet ham i København. Men i hvertfald henvendte Giesecke sig endnu

engang til Biskop Münter for at minde ham om at gøre noget for den tjenstledige grønlandsmissionær. Da skibet, hvormed Giesecke skulle rejse, lå sejlklart på rheden, – skriver han til biskoppen den 13. august 1814 – var der ikke tid til personligt at tale med denne; Giesecke sendte derfor et brev: „Bey meiner Abreise empfehle ich ihnen nochmals das Schicksal meines Grönländischen Freundes des Herrn Missionær Brams“. Denne havde nu i over et år opholdt sig i Danmark, „und sizzt noch mit einer Frau und 5 unmündigen Kindern ohne Vorsorgung“. Giesecke var, skriver han, overbevist om, at myndighederne på biskoppens indstilling ville „schleunigst“ gøre udvej for denne fortjente grønlandsmissionær; man måtte håbe, at han „bald und gut“ blev befordret til embede i sit fædreland, og dette ville ikke alene have betydning for pastor Braëm selv; men det ville også gøre indtryk på de unge teologiske studerende, idet man – skriver Giesecke – måtte regne med, at håbet om fremtidige gode muligheder i Danmark ville kunne opflamme – „anfeuern“ – de unge til at hellige sig missionsvirksomheden. „Denn das blosse Bewusstseyn gutes zu wirken wird wol schwerlich Sporn genug seyn, um nach Grönland zu gehen, da man dies auch in seinem Vaterlande thun kann“. Netop i 1814 fik pastor Braëm embede i Danmark, Klim-Torup-Vust i Thisted amt; men allerede den 11. februar 1815 døde han, kun 42 år gammel, måske svækket af det lange ophold i Grønland, hvor der under krigsforholdene undertiden ligefrem blev lidt nød af europæerne. „Vi leve nu det allerusleste Liv. Ærter slettere end dem, man sædvanligen føder Sviin med, er siden den 30. juni (1811) vort eneste Ophold“, skrev pastor Wolf til missionskollegiet¹³.

Med bemærkningen om missionskandidaterne til Grønland var Giesecke inde på den grønlandske missions problemer og tilstand, som biskop Münter havde bedt ham have sin opmærksomhed henvendt på. I et langt, meget oprigtigt brev til biskoppen, dateret Holstensborg 1807, d. 25. mai, udtaler Giesecke sig om disse spørgsmål, idet han begynder med at skrive, at han kunne fortælle meget om Grønland og sine oplevelser; men det ville kræve for megen tid og for meget papir . . . og han måtte dog også levne noget af dette til senere brug.

Først skriver Giesecke, at „die Mission wird nicht von dem Königl. Handlungspersonale *gedrückt* (understreget af Giesecke). At der undertiden kan forekomme „Differenzen“, er en anden sag¹⁵; men det kan der jo også andre steder. Men endnu kendte han kun det sydlige inspektorat. Her virker tre mænd, der i sandhed gør deres stand ære. Men, fortsætter Giesecke, jeg kunne som Kristi disciple [ved bespisningen i ørkenen] spørge: „Hvad er det til saa mange?“ „Wie konnte es je dem Missionskollegio einfallen, eine Seeküste von beynahe 200 Meilen mit Drey Missionären besetzen zu wollen? Der, welcher zu dem Projekt rathen konnte, die Zahl der Missionäre zu reduzieren, stellt sich die Küste von Grönland so leicht befahrbar als die von Schwe-

den oder Norwegen vor. Die Mährische Brüdergemeinde hat für 3 Plätze, wo ihre Grönländer doch nahe sind, 10 Mann, und die Königliche Mission will das nemliche mit 3 Missionären bey sechs so sehr getrennten Plätzen ausrichten? Nicht zu gedenken, dass der dänische Priester, für Dänen und Grönländer, verschiedenen Kirchendienst zu verrichten hat“. De grønlandske „Nationalkatecheter“ kunne efter Giesecke's mening ikke bruges til aflastning i præstetjenesten, da de kun var „klokkere“ eller degne – „da sie doch eigentlich nur Küster sind, und auch nicht mehr seyn können“. Som forholdene var, skriver Giesecke, skulle distrikterne Godthåb, Sukkertoppen og Holstensborg alle tre betjenes af een missionær, den foran nævnte Wolf. Og det var det urimeligste („das ungereimteste“) forlangende, da hvert distrikt for sig er stort nok til at have sin missionær, hvis han virkelig skal gøre nytte, „dass heisst, wenn seine Lehren auf die Grönländer einen dauernden Eindruck machen, und sie zu moralisch guten Menschen bilden sollen, welches doch wol der Zweck der Mission seyn muss“. Når missionæren ikke kan leve i nærheden af sin menighed, så er han – skriver Giesecke med en bibelsk vending fra Paulus' første Korintherbrevs kap. 13 – et lydende malm og en klingende bjelde; han rejser fra kolonien, og grønlænderen glemmer til næste høst, hvad han har lært om foråret. Giesecke var af den opfattelse, at små *skoler* („kleine Schulanstalten“) ville være det bedste til højnelse af „eine unwissende Nation“, hvorved den kommende generation kunne forbedres gennem børnene; „denn was Hänschen nicht lernet, lernt Hans nimmermehr! Wie würde es gehen, wenn ein alter Postknecht sich ruhig hinsetzen und das ABC lernen sollte“. Giesecke havde endnu meget mere på hjerte om denne sag, skriver han, og det var kun, fordi biskoppen selv havde bedt ham udtale sig, at han skrev dette så åbenhjertigt til en god ven. Med missionskollegiet havde han ikke noget at gøre, slutter Giesecke dette brev, der peger ind i vigtige kirkehistoriske og biografiske spørgsmål, som det ville være tillokkende at forfølge videre i arkiverne eller på anden måde. Her har hensigten kun været at give et indtryk af Giesecke's positive og hjælpsomme indstilling overfor mennesker, han mødte i Grønland og lærte at sætte pris på, ligesom man også mærker hans interesse for grønlændernes vel og landets udvikling i fremtiden. Dette kom forøvrigt også til orde i hans foran berørte henvendelse (1818) til kong Frederik VI: „Einige Worte über und für Grönlands Aufkommen. Seiner Königlichen Majestät allerunterthänigst zugeeignet von Karl Ludwig Metzler-Giesecke“⁴.

I brevene til biskop Münter sender Giesecke hilsener til ikke så få ret bekendte mennesker i København, til hvem Giesecke hurtigt havde sluttet sig. Han synes, som K. J. V. Steenstrup¹ bemærker det, at have været af et vindende væsen og at have haft let ved at stifte bekendtskaber, ikke blot i naturvidenskabelige (geologiske) kredse (Wad, Chr. Pingel), men også udenfor disse, og han vedligeholdte, så vidt

som det var muligt, forbindelsen med disse mennesker igennem de lange år i Grønland ved at sende hilsener til dem, måske også ved at sende dem nu ukendte eller tabte breve og ved en enkelt meddelelse til datidens aviser. Således kunne man den 20. februar 1808 i „Dagen“ læse et „uddrag af et brev fra en i Grønland rejsende Videnskabsmand, dateret Godhavn paa Disko d. 6.te August 1807“, og den 16. april samme år bragte „Nyeste Skilderie af København“ (bind 10, 1808, nr. 54) en notits om, at „den lærde Naturforsker Giesecke, som nu allerede i to Aar har opholdt sig i Grønland for at anstille Iagttagelser over Jordens Bygning og Mineralriget saa nær ved Nordpolen som muligt“, har sendt en ven i Berlin et interessant brev, hvis indhold refereres.

Blandt dem, som Giesecke meget ønskede at stifte nærmere bekendtskab med, når han vendte tilbage til København fra Grønland, var grev Vargas Bedemar, den i datidens København meget omtalte og omstridte „fremmede fugl“, om hvem Giesecke må have hørt i Grønland gennem breve fra biskop Münter. „Empfelen Sie mich dem Grafen Vargas“, skrev Giesecke den 22. oktober 1813 fra Skotland til biskoppen, idet han håbede at lære Vargas nærmere at kende.

Grev Edouard Romeo Vargas er vel den eventyrligste og gådefuldeste skikkelse i dansk geologis historie¹⁶. Ifølge en dåbsattest, udstedt af en katolsk præst, var han født i Kiel som søn af en landflygtig spansk greve og dennes skotske hustru. Kiel tilhørte dengang det danske monarki, og Edouard Romeo Vargas var derfor dansk undersåt, hvilket kom ham til gode, da han efter en omtumlet og eventyrlig tilværelse i 1809 kom til København fra Italien og som dygtig mineralog blev knyttet til Prins Christian Frederiks, den senere kong Christian VIII's „particulair Cabinet“, hvis mineralsamling under Vargas' ledelse voksede til en samling af virkelig betydning. Om „grev Vargas“ var spansk greve eller måske en helt anden, er endnu et åbent spørgsmål. Men mineralkender var grev Vargas, og det er naturligvis som sådan, Giesecke især ønskede at komme i personlig forbindelse med ham. Man kunne godt tænke sig, at de to, grev Vargas og Giesecke, der begge kom udefra til Danmark, og som hver på sin måde havde haft en usædvanlig livsbane, kunne have fundet sammen i fælles mineralogiske interesser og måske kunne være blevet noget for hinanden. Men i hvertfald mødtes de ikke i biskop Münters hjem. Her havde den 42-årige grev Vargas netop i foråret 1813 skabt megen uro ved sin forlovelse med biskoppens kun 16-årige datter (Maria Frederica, kaldet Fanny). Af flere grunde var biskoppen og andre i familien meget imod denne forbindelse med den noget „vidtløftige“ Vargas. Fanny Münter afbrød da også selv forlovelsen i det påfølgende år, da Vargas Bedemar vendte hjem fra Norge, hvortil han havde ledsaget prins Christian Frederik. Under Gieseckes senere ophold i Kø-

benhavn havde han nogen forbindelse med Vargas i anledning af overdragelsen af grønlandske mineraler til prins Christian Frederiks samling.²⁰

Om Gieseckes fortsatte forbindelse med Danmark, også efter at han var blevet professor i Dublin, vidner et par bevarede breve. Den 4. juni 1818 skrev Giesecke¹⁷ til „Sr. Excellenz Herrn Geheimenrath Grafen von Schimmelmänn“, d. v. s. grev Ernst Schimmelmänn, hvis navn man også møder i dansk geologisk historie f. eks. i forbindelse med den unge Forchhammer og med mosegeologiens ulykkelige pioner Heinrich Dau, der i 1831 bukkede under for sine lidelser¹⁸. Giesecke skrev til Schimmelmänn, at biblioteket i Dublin var i besiddelse af det Danske Videnskabernes Selskabs Skrifters første række („Skrivterne“), men de 6 senere bind manglede, og det havde ikke været Giesecke muligt at opdrive et komplet eksemplar deraf. Nu ansøgte han så grev Schimmelmänn om at være behjælpelig dermed.

Også med den Münter'ske familie vedligeholdt Giesecke en venskabelig forbindelse i sin professortid; det er allerede nævnt, at han korresponderede med biskoppens søster i anledning af planerne om udgivelsen af bogen om Grønland. Der er bevaret et brev, Dublin den 12. november 1815, fra Giesecke til biskop Münter: „Lieber alter Freund! Ich schreibe diese wenige Zeilen nur, um Ihnen ein Zeichen meines Lebens zu geben“, begynder brevet. Da var både Giesecke og Münter i begyndelsen af 50'erne og derfor efter datidens opfattelse godt på vej til at være gamle. Og så spørger Giesecke, om en bogpakke, indeholdende Transactions of the Royal Irish Academy, var kommet biskoppen i hænde, og han lovede sin numismatisk kyndige ven nogle gamle mønter, som han dog helst selv ville bringe, når han næste forår kom til København.²¹

Giesecke, der døde 1833, overlevede sin ven biskop Münter, som døde langfredag den 9. april 1830 og blev begravet ved sine forældres side „i Sct. Petri Kirkes Urtegaard“ ved Nørregade – den stille kirkegård, som havde været hans og hans søster Frederikkens barndoms legeplads, hvor de, inspirerede af professor Kratzensteins fysiske og kemiske forelæsninger med eksperimenter, selv gjorde forsøg. Det var dengang, da den senere biskop tænkte på at blive naturvidenskabsmand. Mange år efter mindedes han sin „Liebe zur Mineralogie“¹⁹, der vel har været medvirkende til at knytte hans forbindelse med mineraloger som grev Vargas Bedemar og især med grønlandsmineralogen K. L. Giesecke, med hvem han synes at have haft mange fælles karaktertræk.

Grev Vargas overlevede dem begge. Som en meget ensom mand, der tog sit livs, indtil idag uløste gåde med sig i graven, døde Vargas Bedemar i 1847, året før sin velynder kong Christian VIII, i hvis mineralogiske samling også Giesecke-mineraler indgik.

HENVISNINGER

1. Karl Ludwig Gieseckes Mineralogisches Reisejournal über Grönland 1806–13. 2te vollständige Ausgabe (1910), I–XXXVII (Meddelelser om Grönland, hefte 35).
2. Om denne se: Frederik Münter. Et Mindeskraft, bd. 1–7 (1925–1944). – Gieseckes korrespondance med biskop Münter findes i Det kgl. Bibliotek, København (Ny kgl. Samling 1698,2°). Biskop Münter var, især i sin ungdom, meget naturvidenskabeligt interesseret, senere blev det mest arkæologien.
3. *Garboe Axel*: Geologiens historie i Danmark 1 (1959), 198.
4. Medd. om Grøn. 35 (1910), 479 f.
5. Medd. om Grøn. 35 (1910), XIII.
6. Fr. Münter. Et Mindeskraft I, 2 (1949), 197.
7. Medd. om Grøn. 35 (1910), XXI.
8. Brev til Frederikke Brun, f. Münter (Det kgl. Bibl., Ny kgl. Samling 1992, i, 4°).
9. *Bobé, Louis*: Frederikke Brun (1910), 16, 301.
10. *Thaarup*: Det danske Monarkies Statistik 6. Deel (1819), 589.
11. Grønland i 200-Aaret for Hans Egedes Landing 1 (1921), 47, 187; II, 91, 293, 718.
12. *Selmer, H. P.*: Nekrologiske Samlinger 1 (1849), 375 f. – Grønland i 200-Aaret II- 91, 294, 752.
13. Optegnelser af Niels Giessing Wolf (Kirkehistoriske Samlinger 5. R. 3 (1905–1907), 468 f.).
14. *Selmer*: Nekrolog. Saml. 1 (1849), 383, 386.
15. Om dette spørgsmål kan ses: Grønland i 200-Aaret I (1921), 158.
16. *Kornerup, Else*: Graf Edouard Romeo Vargas. Carl Grosse. Eine Untersuchung seiner Identität (1954) og *Else Kornerup*: Edouard Vargas Bedemar – En Eventyrers Saga (1959). – *Garboe Axel*: Geologiens Historie i Danmark I (1959), 216 f.
17. Det kgl. Bibliotek (»Nyere Breve« D).
18. *Garboe Axel*: Geologiens Historie i Danmark II (1961), 114.
19. Frederik Münter. Et Mindeskraft IV (1937), med en selvbiografi (1784) af Fr. Münter, ved Øjvind Andreasen. – Cfr. Mindeskraft I, 2. halvbind s. 15.
20. Mineralogisk Museums arkiv (Johnstrups arkivpakke XI). Heri en skrivelse fra Giesecke til Vargas med aftryk af Giesecke's signet i rødt lak med det vingede skibsanke og hans valgprog: »Aut bene aut non« (»Enten godt eller slet ikke«). Om Vargas og overdragelsen af Giesecke-samlinger til københavnske museer se: *Kornerup, Else*: Edouard Vargas Bedemar (1959), 216, 394.
21. Om biskop Münters store møntsamling (ca. 10.000 stk.) kan ses: *Svend Dahl*: Friedrich Münter und seine Bibliothek (Festschrift »Die Österreichische Nationalbibliothek« anlässlich des 25-jährigen Jubiläums Univ. Prof. Josef Bicks als Generaldirektor, Wien 1948).
22. Den 16. august 1813 tiltrådte Giesecke, pastor Bräem med hustru og fire børn samt fem »kolonister« hjemrejsen fra Grønland med briggen »Hvalfisk«. Søndag den 19. september kl. 1 om morgenen nåedes Leith efter en stormfuld rejse (*Giesecke*: Mineralogisches Reisejournal, 2. Ausg. 1910 (Medd. o. Grøn. 35), 473, 478). Her gik Giesecke fra borde og tog ophold hos mineralogen, bankier Thomas Allan, hvis navn er knyttet til det grønlandske mineral Allanit.